

GYÓGYNÖVÉNYEK JELENTŐSÉGE TELEPÍTETT GYEPBEN *Magyar I. Enikő*

Összefoglaló

Az utóbbi időkben egyre nő a környezet iránti érdeklődés, sőt a túlságosan egyhangú nyílt zöldterületeket vagy kerteket is kezdik rendre a természetes felé közelíteni. Vadvirágok díszgyepekbe telepítésével foglalkoztak kísérletesen a legtöbbet, azonban az eredmények a gazdasági gyepek kialakításához is irányadók.

Fő célom volt olyan társítás kialakítása, amely a vetés utáni években is gyógynövényt termő gypet prezentál, ezáltal ugyancsak elősegítve a gyógynövénygyűjtés lehetőségét. Ezért választottam élőlő gyógynövényeket és az egyszerű gypeképzésre aljfüveket, mivel ezeknek a fajoknak kicsi az elnyomó képességük (a Lolium perenne kivételével).

A tavaszi telepítésnél kihasználtuk, hogy – telepítési tapasztalataink szerint – a füvek gyengébb fejlődése miatt a kétszikű gypalkotók megtelepítése biztonságosabb. A nyárvégi vetés után ugyanis a füvek elnyomó hatására a következő évben a kétszikűek aránya erősen visszaesik a gypben.

Bevezetés

Mind gyakoribb a kívánság a „virágos rétek”, az ápolt, rövidre nyírt díszgyepek iránt. Az ún. virágos rétek gazdaggá teszik a szokványos zöld területeket, másrészt ökológiailag fontos területek az állatvilág számára is nélkülözhetetlenek mind élőhely, mind pedig állategészségügyi szempontból. NAGY és VINCZEFFY (1998) szerint hazai gyepeinken előforduló 1240 virágos növényfajból mintegy 400-420 gyógyhatású. (Az Európai Unió 2092/91. számú rendelete alapján elkészült 140/99. számú Kormányrendeletünk 7.5.4 / a pontja kimondja, hogy „... az ökológiai állattartásban a szintetikus, allopatias készítményekkel vagy antibiotikumokkal szemben előnyben kell részesíteni a fitoterapiás és homeopatiás készítményeket...”). Ez utóbbi területek kétségtelenül nem a szabadidő eltöltésére használhatók, hanem gazdasági gyepekként. Miért is van tehát szükség mesterséges gyepekre? A kérdés megválaszolására világít rá számos – az alábbiakban felvázolt – probléma:

1. Megváltozott a tájhasználat, a legeltetés és kaszálás alól felhagyták a területeket.
2. Sok a felhagyott vagy szántóföldi művelés alól kivont terület, amelyeken valóságos gyomtenger uralkodott el.
3. Jónéhány olyan lepusztult (degradálódott) terület adódik, ahol már semmi esély nincs a korábbi állapot visszaállítására. Amikor még ugyanis nagyobb volt az állatlétszám, sok olyan gypeterület keletkezett, amelyeket ma már nem legeltetnek, ugyanakkor egyéb hasznosítással sem tartanak fenn, ezért sorra elgyomosodtak.

Az eltérő gyphasznosítási formák eltérő fajszámú vetőmagkeverék alkalmazását kívánják meg. Így pl. húsmarhatartáshoz 3-4, tejelő tehén tartásához 5-7 fajból álló vetőmagkeveréket állítunk össze. Azonban extenzív gyppeknél a fajdiverzitás

növeléséhez fokozhatjuk a magkeverékben szereplő fajok számát (SZEMÁN et al. 2001).

Potenciális megoldásként várható a fenti területek rekonstrukciója mesterségesen kialakított gyógynövényes gyeptársítással. Azért nem pusztán egyszikű társítással, mert a hatóanyagok és vitaminok széles spektrumát hordozzák magukban a gyógynövények. Ezáltal is növelik a diverzitást, változatosságot és esztétikumot.

Anyag és módszer

A kísérletet gyógynövényes gyeptelepítés és fenntartás vizsgálatára állítottuk be. Külön figyelmet fordítottunk a kétszikű gyepalkotók közül a gyógynövények megtelepíthetőségének vizsgálatára.

A kísérletben szereplő növények sem tápanyag-visszapótlást, sem öntözést nem kaptak.

Gyepék létesítéséhez mindig nagy gondossággal kell a talajt előkészíteni, különösen ha arra gondolunk, hogy a magvak nem kerülhetnek mélyre, csupán a talaj felső 1 cm-es rétegébe. Szántás és megfelelő elmunkálás után tömődött vetőágyat alakítottunk ki a vetéshez.

A következő pázsitfűfajokat vetettük: *Lolium perenne*, *Festuca rubra*, *Festuca heterophylla*, *Poa pratensis*.

Az alábbi gyógynövényeket telepítettük rendre különböző - H1=Herbs1: 500 db./m², H2: 1000 db./m², H3: 1500 db./ m² - arányokban: *Achillea collina*, *Plantago lanceolata*, *Thymus vulgaris*, *Origanum vulgare*, *Hypericum perforatum* és két kísérő növényfajt: *Salvia pratensis*, *Dianthus carthusianorum*. A fűarány követi a gyógynövények arányát. Először a pázsitfűfajokat, aztán a gyógynövényfajokat és végül a két kiegészítő növényfajt (*Salvia pratensis* és *Dianthus carthusianorum*) vetettük el. A vetést négy ismétlésben végeztük el, latin téglá elrendezésben.

Következtetések és megvitatásuk

Az egyéb kétszikűek közé sorolható relatív (feltételes) gyomok kis mennyiségben (max. 20%) semlegesek vagy hasznosak, nagy mennyiségben károsak. Kedvező hatásuk mellett – VINCZEFFY (1993) leírásából kiderül, hogy – nemcsak a beltartalmi értékük kielégítő, hanem sok esetben felveszik a versenyt a különböző pázsitfűfélékkel. KOVÁCS (1975) vizsgálatai szerint az állatok a legelőn egységnyi szárazanyagban több tápértéket találnak, mint ugyanannyi kiváló szántóföldi szálaskarmányban, és meg kell még említeni, hogy e növények számos esetben ásványi- és tartalmukat tekintve gazdagabbak, mint a gyep más növényei (KOTA et al., 1995). Például az *Achillea collina* fejlett gyökérrendszere miatt száraz réteken is jól nő, de a nedves talajokat kedveli. Illóolaj-tartalma miatt a szénát ízesítő anyagok közé sorolható. Ha a gyep hézagjaiban ill. kopaszoltjaiban tömegesen fordul elő, terhes gyomnövényé válhat. Szabályozott legelőhasználattal, trágyázással gyéríthető.

Az egyszikű *Lolium perenne* fajról BARCSÁK (1986) több növény mellett megállapítja, hogy ha érzékeny és jól társuló növényekkel együtt telepítjük, akkor magjából kevesebbet használjunk.

A gyógynövények telepítése az elvártaknak megfelelően alakult, s az *Origanum vulgare* és a *Hypericum perforatum* kisebb részaránya a magvak talajbani tartósabb

elfekvésének tudható be. A kakukkfű a cickafark és az útifű után harmadikként képviselte a legnagyobb borítottsági arányt, s általában ott alkottak nagyobb foltokat, ahol rövidebb volt a fű. A kakukkfű az egyik legrégebbi és legfontosabb gyógynövényünk, aminek szaporítása nem egyszerű.

A *Salvia pratensis* – mint kísérő növényfaj – talajbóli előjövele nem volt megfigyelhető egyetlen parcellán sem, ami egyrészt a magok talajban való elfekvésével, másrészt a zsálya esetében a magvak életképtelenségével magyarázható. (Az OMMI Laboratóriumában elvégzett életképesség-vizsgálatok alapján). A *Dianthus carthusianorum* szálszálankénti előjövele megfigyelhető a parcellák némelyikén.

A fűfélékkel együtt sikeresen telepíthetők a gyógynövények, ezzel egyidejűleg azt is el kell mondani, hogy a kezdeti konkurenciát elsősorban a gyomok, és nem a fűvek jelentik, tavaszi telepítés esetén.

Várhatóan az arányok kiegyenlítődése a harmadik évre megindul, ami abban nyilvánulhat majd meg, hogy az állomány közelít a legnagyobb arányban telepített és szaporodásnak indult növények botanikai borításához, hiszen ezt kísérletek alapján igazolták (MARADICSNÉ 2001).

Összefoglalva elmondható, hogy ahol lecsökken a gyógynövények aránya, ott megfigyelhető a gyomfajok előretörése, ill. amennyiben a pázsitfű borítási aránya növekszik, úgy csökken a kétszikűek aránya, köztük a gyomfajoké egyaránt.

Abban az esetben, ha a káros kétszikű gyomfajokat erőteljesebben vissza kívánjuk szorítani, akkor előnyösebb az őszi telepítés, hiszen ekkor a fűfajok – átesve a jarovizáción – jobban megerősödnek, s erőteljesebb fejlődésük révén tavasszal elnyomják a kétszikű növényfajokat. Ugyanígy érvényesül a „fölerősítő hatás” a N-műtrágyázás esetében is, vagyis a műtrágyával közvetett gyomirtó hatást érhetünk el. A műtrágyát azonban az extenzív gazdálkodásban nem alkalmazzuk, ezért esetünkben a gyomok visszaszorítását a telepítési idő megválasztásával érhetjük el. Nem hagyható figyelmen kívül, hogy a tavaszi telepítés nemcsak a gyomoknak, de a gyógynövényeknek is kedvez. A pázsitfűféléknek azonban nem előnyös, mivel a fűfélék a tavaszi telepítés után nem hoznak magszárát, csak leveleket, hiszen nem esnek át a hideghatáson. Így borításuk nem növekszik olyan mértékben, mint az várható lesz a következő évek folyamán. A virágszár-nevelés idején ugyanis intenzíven fognak fejlődni, és majd csak a következő aspektusokban húzódnak vissza, amikor a virágzó növények a nyírás után lehetőséget kapnak virágdíszük kinevelésére. Éppen ezért a telepítési idő megválasztását kombinálva az optimális magadag elvetésével érhető el a kívánt sűrűségű és összetételű állomány.

Ajánlások

A gyógynövényes pázsitgyepek telepítése során felmerülő nehézségek leküzdése érdekében a következő szempontok figyelembevételét **javaslom**:

1. A vetőmagkeverék összeállításánál fontos a környezeti tényezők és a termőhelyi adottságok figyelembe vétele, valamint a fenntartási technológiák pontos megszervezése.
2. A gyógynövényes vetőmagkeverékek sikeres telepítésének elősegítésére a tavaszi telepítést javaslom, mert ekkor kihasználható a fűvek ez idejű gyenge gyomelnyomó képessége.

3. Érdemes gyógynövényeket tartalmazó vetőmagkeverékekből kialakuló fajgazdag állományokat létrehozni, mert ezek fenntartása olcsóbb, mint a tisztán fűvekből álló, gyakori nyírást igénylő állományoké.
4. A gyepok gyógynövényekkel való telepítése feltétlenül javasolható, hiszen a megfelelő magarányok kialakításával a gyógynövények borítása 20% vagy az alatti marad. Így ezek irtandó gyomnak nem minősülnek, viszont gyűjtésük nem elhanyagolandó gazdasági hasznot hozhat.
5. Véleményem szerint a gyomkérdéseket át kell értékelni, mert a gyep gyógynövényei ma más elbírálás alá esnek. A hasznosítás szabja meg, mi a feltételes gyom, köztük mi a gyógynövény. Az elbírálás függ attól is, hogy lelegeli – e az állat vagy nem, ill. megint más a megfítés szénaként való hasznosítás során.
6. Jelen kísérletünkben csak aljfűvekből álló egyszikű állományt alakítottunk ki. Mivel a magasra hagyott állomány nagyobb termése mérsékli a talaj tápanyagkészletét, ezért célszerű a pázsítfűállományt 30 – 40 cm – es fejlettségi állapotban levágni. Elkerülhetetlen, hogy a szálfűvek ne telepedjenek be a kialakított társításunkba. Azonban mindenképpen csökkenteni kell az egyszikűek megerősödése időszakában az árnyékoló hatást, hogy a betelepített gyógynövények ne szoruljanak vissza.

Az így létrehozott gyógynövényes gyepok a jövőben alternatív hasznosítást eredményeznek (gyógynövénygyűjtés), ugyanakkor megfelelő állatlétszám esetén legeltetésre szintén alkalmasak.

Irodalomjegyzék

- Barcsák, Z.–Kertész, I. (1986): Gazdaságos gyeptermesztés és hasznosítás. Mezőgazdasági Kiadó, Budapest. 73–76., 81–83., 111–121.
- Kota, M.–Kiss, Sz.–Nagy, G. (1995): Gyeptermékek ásványianyag tartalma. In: Természetes állattartás 5. sz. DATE, Debrecen, 13–16.
- Kovács (1975): Állathigiéna, Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 1–576. p.
- Maradicsné (2001): Vadon termő gyógynövények telepíthetőségének vizsgálata nagy fajdiverzitású gyepvetőmag keverékben. Diplomadolgozat, Gödöllő
- Nagy, G.–Vinczeff, I. (1998): Gyógynövényismeret. Egyetemi jegyzet. DATE, Debrecen
- Szemán L.–Hegedűs Z.–Bajnok M. (2001): Extenzív pázsitgyep létesítése magas fajdiverzitású magkeverékkel. In: Nagy G.–Pető K.–Vinczeff I.(szerk.): Gyepgazdálkodásunk helyzete és kilátásai. Többirányú gyephasználat szaktanácsadási alapjai III. Debreceni Gyepgazdálkodási Napok 17. Debrecen, 184–189.
- Vinczeff, I. (1993): Rét- és legelőgazdálkodás.

Szerző: Magyar Iлона Enikő Ph.D hallgató
Szent István Egyetem, MKK, Gyepgazdálkodási Tanszék
2103 Gödöllő, Páter K. u. 1.